

ANNALES ZBORNÍK
MUSEI SLOVENSKEHO
NATIONALIS NÁRODNÉHO
SLOVACI MÚZEA

ROČNÍK CXIV

ARCHEOLOGIA 30

BRATISLAVA 2020

**ZBORNÍK SLOVENSKEHO NÁRODNÉHO MÚZEA
ANNALES MUSEI NATIONALIS SLOVACI**

**ROČNÍK / VOLUME CXIV
ARCHEOLÓGIA 30**

Recenzovaná publikácia / Peer-Reviewed publication
Vychádza raz ročne / Published once a year

Predseda redakčnej rady / Head of Editorial Board:

PhDr. Juraj Bartík, PhD. (SNM-Archeologické múzeum, Bratislava)

Redakčná rada / Editorial Board:

Doc. PhDr. Gertrúda Březinová, CSc. (Archeologický ústav SAV, Nitra)
Mgr. Radoslav Čambal, PhD., Bratislava (SNM-Archeologické múzeum, Bratislava)
PhDr. Beáta Egyházy-Jurovská (nezávislý bádateľ, Senec)
PhDr. Zdeněk Farkaš, PhD. (SNM-Archeologické múzeum, Bratislava)
Mgr. David Parma, Ph.D. (Ústav archeologickej památkovej péče Brno, Brno)
Doc. PhDr. Matej Ruttkay, CSc. (Archeologický ústav SAV, Nitra)
Prof. PhDr. Stanislav Stuchlík, CSc. (Slezská univerzita v Opavě, Opava)
Dr. Eric Vrba, (nezávislý bádateľ, Boston)

Zostavovateľ / Edited by: Mgr. Martin Hanuš, PhD. a PhDr. Vladimír Turčan

Grafický návrh / Graphic design: Mgr. Martin Hanuš, PhD.

Redakcia / Editorial office: Slovenské národné múzeum-Archeologické múzeum,
Žižkova 12, P.O.Box 13, SK-810 06 Bratislava, archeologia.editor@snm.sk

Grafika / Graphic Layout: Erika Mészárosová

Preklad do cudzích jazykov / Translations: REELS, s. r. o., Stephanie Staffen a autori

Príspevky sú indexované a evidované v databáze Scopus (Elsevier) /
Articles are indexed and catalogued in the Scopus database (Elsevier)

Dátum vydania / Date of issue: máj 2020

Publikované príspevky a pokyny pre autorov sú dostupné na /
Published articles and guidelines for authors are available at: <http://archeologickemuzeum.sk>

Termín odovzdania príspevkov / Deadline for paper submission: 31.5.

Za znenie a obsah príspevkov zodpovedajú autori / Authors are responsible for their contributions

Vydavateľ a distribútor / Publisher and distributor:

Slovenské národné múzeum-Archeologické múzeum, IČO 00164721

Tlač / Print: Ultraprint, Bratislava

Náklad / Numbers of the copies: 300 kusov

© Slovenské Národné Múzeum-Archeologické múzeum /
Slovak National Museum-Archaeological Museum 2020

ISBN 978 – 80 – 8060 – 492 – 9

ISSN 1336-6637

OBSAH / INHALT

ŠTÚDIE / STUDIEN

ZDENĚK FARKAŠ

- Eneolitická výšinná osada v Brezovej pod Bradlom a medená industria z okolia Prašníka ... 5
Die äneolithische Höhensiedlung aus Brezová pod Bradlom und Kupferindustrie
von der Umgebung von Prašník. 31

ZDENĚK FARKAŠ

- Ojedinelé nálezy medenej industrie z priesmyku pri Bukovej. 35
Einzelfunde von Kupferindustrie vom Bergpass bei Buková. 49

DAVID VÍCH

- Eneolitické měděné sekery z pomezí východních Čech a severozápadní Moravy 51
Äneolithische Kupferbeile von der Scheide Ostböhmens und Nordwestmährens 58

VLADIMÍR MITÁŠ – JÁN RAJTÁR – JÁN TIRPÁK

- Kovové dýky z Cífera a okolité osídlenie v stupňoch BA2 – BB1 61
Metal daggers from Cífer and the surrounding settlement in stages BA2 – BB1 79

JURAJ BARTÍK – TIBOR LIESKOVSKÝ

- Starý Plášť pri Plaveckom Mikuláši. K poznaniu hradísk z mladšej a neskorej
doby bronzovej v Malých Karpatoch. 81
Starý plášť near Plavecký Mikuláš. A paper on discovering hillforts from the later
and late Bronze Age in the Lesser Carpathians 111

JAKUB GODIŠ – JÁN HARUŠTIAK

- Pohrebisko mohylovej kultúry v Šamoríne, časti Šámot 119
Burial Ground of Tumulus culture in Šamorín-Šámot 161

ANITA KOZUBOVÁ – PAVEL FOJTÍK

- Das späthallstattzeitliche Siedlungsobjekt 511/2019 von Kralice na Hané (Bez. Prostějov)
in Mittelmähren. Ein Beitrag zur Drehscheibenkeramik der Verkerzug-Kultur. 167
Neskorohalštatský sídliskový objekt 511/2019 z Kralic na Hané (okres Prostějov)
na strednej Morave. Príspevok ku keramike vekerzugskej kultúry vyrobenej na kruhu ... 202

RADOSLAV ČAMBAL – ERIKA MAKAROVÁ

- Hallstatt hoards from the Molpír hill-fort in Smolenice. 205
Halštatské depoty z hradiska Molpír v Smoleniciach 225

RADOSLAV ČAMBAL

- Variant des spätlatènezeitlichen Gürtelhakens vom Typ Voigt A aus Buková
in den Kleinen Karpaten 231
Variant neskoroatlánskej opaskovej zápony typu Voigt A z Bukovej v Malých Karpatoch .. 243

PÉTER KOVÁCS – KLÁRA KUZMOVÁ

- Rímsky oltár s palimpsestom z Iže. 245
Römischer Altar mit Palimpsest aus Iža 250

IGOR BAZOVSKÝ – HANA MAJEROVÁ – DANA SZABOVÁ – DARINA ARENDT

- Zaumzeug mit Zügelketten aus Borinka, Kreis Malacky (SW Slowakei) 251
Zubadlo s reťazami z Borinky (JZ Slovensko) 271

KATARÍNA HLADÍKOVÁ	
New Finds of “longobard” Brooches from the Late Migration Period in Southern Záhorie Region	273
Nové nálezy „longobardských“ spôn z mladšej fázy sťahovania národov z južného Záhoria.	286
VLADIMÍR TURČAN	
Slovanské sídliskové objekty v Moste pri Bratislave	287
Slav Settlement sites in Most pri Bratislave	319
ALENA ŠEFČÁKOVÁ	
Archeozoologické nálezy zo slovanských objektov v Moste pri Bratislave (okr. Senec, 8. – 9. stor.)	321
Zooarchaeological Finds from Slav sites in Most pri Bratislave (Senec district, 8th – 9th centuries)	330
KAMIL ŠVAŇA – JÁN RÁKOŠ – PATRIK FEČO	
Nálezy z neskorostredovekého objektu na hrade Markušovce.	333
Finds from the Late Medieval pit at Castle Markušovce.	345
KOLOKVIUM – VLADIMÍR TURČAN	
Osemnásťte kolokvium k otázkam rímsko-germánskej archeológie	347
Achzehntes Kolloquium zu den Fragen der römisch-germanischen Archäologie	348
PAVOL JELÍNEK – GERHARD PASTIRČÁK – MICHAELA DÖRNHÖFEROVÁ – – RADOSLAV BEŇUŠ	
Germánsky hrob z Bratislavy-Záhorskej Bystrice	349
Germanisches Grab aus Bratislava-Záhorská Bystrica	357
ANDREJ SABOV	
Staršie nepublikované nálezy z doby rímskej z Trnavskej tabule	359
Ältere unpublizierte Funde aus der römischen Kaiserzeit von der Trnava Tafel.	384

RECENZIE / REZENSIONEN

P. JELÍNEK: JOZEF VLADÁR – EGON WIEDERMANN: The World behind the World. Intercultural Processes on the Prehistory of European Civilization. Peter Lang, Berlin 2020.	389
---	-----

ENEOLITICKÉ MĚDĚNÉ SEKERY Z POMEZÍ VÝCHODNÍCH ČECH A SEVEROZÁPADNÍ MORAVY

DAVID VÍCH

Keywords: *Eneolithic, axe, copper, eastern Bohemia, northwestern Moravia*

Abstract: *Copper Age copper axes from the borderlands between eastern Bohemia and north-western Moravia. Today, we have seven Copper Age flat copper axes from the borderlands between eastern Bohemia and north-western Moravia, including three recently discovered and as yet unpublished specimens. They are typically one-off finds without archaeological contexts. They are dated from the early to middle Copper Age, which matches our knowledge of the Copper Age settlement of the territory in question.*

Úvod

Zcela nedávno se dočkala souhrnného vyhodnocení těžká měděná industrie z území Moravy (Dobeš *et al.* 2019). V rámci této studie byly představeny a analyzovány nové a některé starší nálezy měděných artefaktů. V citované práci jsou představeny první nálezy měděných seker ze severní části Boskovické brázdy a jejího okolí (Kochov, Vratíkov), z partií ležících ještě dále na sever (Jevičsko, Moravskotřebovsko) jsme však doklady nejstarší kovové industrie až doposud postrádali. Že jde pouze o stav výzkumu naznačovaly publikované nálezy měděných seker z české části pomezí východních Čech a severozápadní Moravy z okolí Litomyšle. To potvrzují i nejnovější objevy plochých měděných seker, a to jak opět z okolí Litomyšle, tak právě ze severozápadní části historické Moravy. Zveřejnění nových nálezů eneolitické měděné industrie je úkolem následujících řádků.

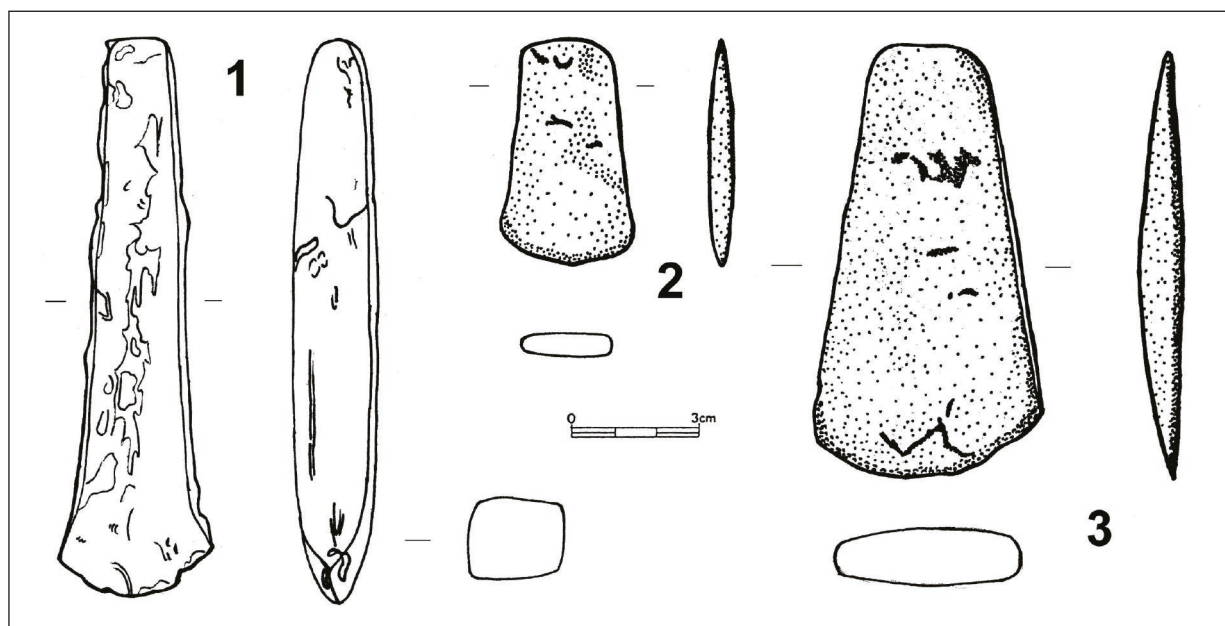
Přírodní podmínky

Severní část Boskovické brázdy a především Malá Haná s nadmořskou výškou mezi 300-450 m tvoří pruh úrodné půdy orientovaný přibližně severojižním směrem vklíněný mezi kopcovitý terén tvořený Českomoravskou vrchovinou a Orlickou podsoustavou na západě a Dražanskou vrchovinou na východě (Demek/Mackovčín 2006). Osídlení tohoto regionu člověkem v (zemědělském) pravěku není s ohledem na přítomnost

úrodných půd žádným překvapením, kopcovité území západně od severní části Boskovické brázdy s kyselými hnědými půdami (Tomášek 2007) a nadmořskou výškou téměř 600 m však bylo donedávna archeologicky prakticky neznámé. Litomyšlsko (okres Litomyšlský úval; Demek/Mackovčín 2006) rovněž tvoří přírodní sníženinu orientovanou tentokrát jihovýchodo-severozápadním směrem a krytou úrodnými půdami. Také zde se nadmořská výška pohybuje v rozmezí 300-400 m. Na rozdíl od severní části Boskovické brázdy, kde dominantní vodní tok postrádáme, zde hlavní osu krajiny tvoří řeka Loučná.

Stav poznání eneolitu na českomoravském pomezí

O eneolitických nálezech ze severní části Boskovické brázdy jsme do nedávna byli informováni především díky soupisové práci J. Mackerleho, která bohužel zůstala v podobě nikdy nepublikovaného rukopisu (Mackerle 1957), pouze jí předcházela popularizačně pojatý přehled nejstarších dějin Malé Hané z pera stejného autora (Mackerle 1948). Ještě méně jsme věděli o eneolitických nálezech z okolí Loučné, známé byly prakticky jen ojedinělé nálezy kamenné industrie (Skutil 1947/48). V posledních třiceti letech se oba regiony staly cílem intenzivní povrchové prospekce, díky níž se podařilo objevit celou řadu lokalit z různých období pravěku i středověku, eneolit nevyjímaje. I když mají povrchové sběry své významné limity, právě tato metoda archeologického výzkumu se dodnes zásadním způsobem

Obr. 1. Kresby dosud nepublikovaných eneolitických seker z pomezí východních Čech a severozápadní Moravy. 1 – Litomyšl, 2 Křenov, 3 Pacov u Moravské Třebové (kresba Eliška Jelínková).

Abb. 1. Zeichnungen der bisher unpublizierten äneolitischen Beile von der Scheide Ostböhmens und Nordostmährens. 1 – Litomyšl, 2 Křenov, 3 Pacov bei Moravská Třebová (Zeichnung Eliška Jelínková).

odráží na poznání eneolitu pomezí východních Čech a severozápadní Moravy. Svoji roli hraje i postupné publikování získaných poznatků (Vích 2002a; Vích 2012).

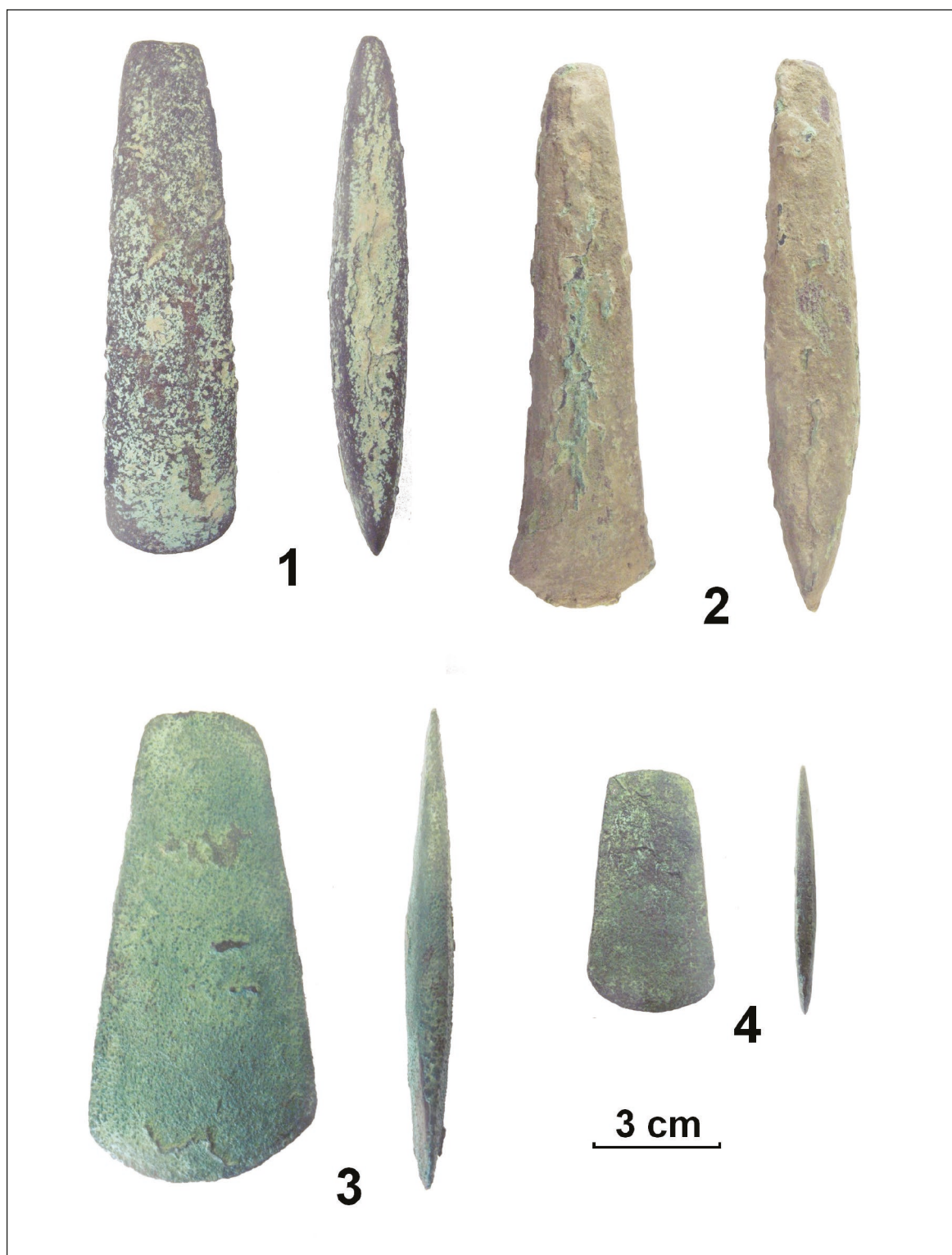
Se vznikem Pardubického kraje a obsazením pozice archeologa v příslušných regionálních muzeích se s eneolitickými nálezy pozvolna setkáváme i při záchranných archeologických výzkumech. Ojediněným typickým střepem jordanovské kultury se podařilo datovat vrstvu zkoumanou v průběhu záchranného archeologického výzkumu při rekonstrukci někdejšího piaristického gymnázia, dnes budovy Regionálního muzea v Litomyšli (Kejval/Mareček/Němcová/Žďárová 2014, 82). Část časně eneolitického sídliště (aniž by bylo možné podle nepočetného keramického materiálu upřesnit kulturní určení) byla prozkoumána v Cerekvici nad Loučnou při rozšiřování areálu zemědělského družstva (Vích/Šída 2014).

Počátky eneolitického osídlení studovaného území tedy začínají již v eneolitu časném. Jed-

ná se konkrétně o II. stupeň kultury s moravskou malovanou keramikou doložený řadou lokalit na Malé Hané (Vích 2012, 47, 48) a méně často a s jistými pochybnostmi (většinou se jedná o nevýrazný materiál) i v okolí Litomyšle (Kornice, Horní Sloupnice, Cerekvice nad Loučnou; Vích 2002b, 29). Do jordanovské kultury řadíme již zmíněnou kulturní vrstvu z Litomyšle, toto období ale spolehlivě známe z nedalekého Vysokého Mýta (cihelna „Na Krétě“; Vích 2002a, 75, 76; „Průhony“; Vích/Soukup 2008 a nejnověji i z polohy „Za pivovarem“ – nepublikovaný výzkum Regionálního muzea ve Vysokém Mýtě z roku 2019). O sídlišti v Cerekvici nad Loučnou byla zmínka již výše.

Nositelé kultury nálevkovitých pohárů založili svá sídliště v Horní Sloupnici (Vích 2002a, 77) a ve Vysokém Mýtě při dnešní cihelně „Na Krétě“.¹ Z Malé Hané máme povrchovými sběry doloženo sídliště kultury nálevkovitých pohárů v Uhřicích (Vích 2012, 48, 49). Nálezovou základnu severní části Boskovické brázdny nedávno

¹ Nálezy pochází za záchranného archeologického výzkumu Marty Bekové z Muzea a Galerie

Obr. 2. Foto eneolitických seker z pomezí východních Čech a severozápadní Moravy nepublikovaných a publikovaných po roce 2013. 1 Chotovice, 2 Litomyšl, 3 Pacov u Moravské Třebové, 4 Křenov (foto D. Vích).

Abb. 2.. Foto äneolitischer Beile von der Scheide Ostböhmens und Nordostmährens unpubliziert und nach 2013 publiziert. 1 Chotovice, 2 Litomyšl, 3 Pacov bei Moravská Třebová, 4 Křenov (Photo D. Vích).

obohatilo zcela mimořádné depozitum sestávající se ze dvou mís a stříbrného kotouče typu Stollhof z Vanovic datované jednou z mís do počátku kultury nálevkovitých pohárů (*Malach/Štrof 2015*).

O tom, že minimálně moravská část zájmového území nezůstala stranou pozornosti člověka ani ve středním a mladém eneolitu, svědčí dlouhodobý archeologický výzkum na Hradisku u Svitavy, který vedle kultury s moravskou malovanou keramikou a snad i kultury nálevkovitých pohárů prokázal bádenskou a zejména jevišovickou kulturu (*Štrof 1994*, 171, 172) a o přítomnosti jevišovické kultury lze uvažovat u některých dalších výšinných lokalit (hradiště Vejštice v k. ú. Sudice; *Štrof 1994*, 172; hradiště Zadní Vejštice, nálezný zlomek keramiky typu „ansa lunata“; *Vích 2012*, 49, obr. 49: 6). Spolehlivé doklady rovinných sídlišť zatím schází, protože se příslušné období obvykle nedaří ve sběrových nálezech rozpoznat. Důležité v tomto ohledu budou záchranné archeologické výzkumy a jejich publikování. Jevišovická kultura se přes Malou Hanou dostala až do východních Čech, o čemž v zájmovém území svědčí keramika z Cerekvice nad Loučnou (*Kalferst/Prostředník 1998*, 596).

Výrazněji se v nálezném fondu projevuje eneolit pozdní. Zatímco nálezy kultury se šňůrovou keramikou se dosud omezují na kamennou broušenou industrii (*Vích 2002a*, 80; *Vích 2012*, 49, 50 s další literaturou) u níž nelze vyloučit druhotné zavlečení, opakovaně se zde setkáváme s kulturou zvoncovitých pohárů. Ze starých výkopů víme o pohřebištích (Vážany, zřejmě i Chornice), povrchové sběry přinesly zlomky charakteristické keramiky z Jevíčka, Jaroměřic na Malé Hané a dokonce i ze Starého Města na Moravskotřebovsku (*Vích 2012*, 50). Na Litomyšlsku máme přítomnost nositelů kultury se zvoncovitými poháry doloženu povrchovými sběry v Horní Sloupnici (*Vích 2002a*, 79), sídlištní objekt kultury zvoncovitých pohárů byl pro-

zkoumán ve Vysokém Mýtě, v cihelně „Na Krétě“ (nepublikovaný výzkum M. Bekové).

Je tedy zjevné, že i když je výsledný obraz zatím stále založen na povrchových sběrech, a tudíž nutně zkreslený, skýtalo pomezí východních Čech a severozápadní Moravy vhodné podmínky pro pobyt člověka více či méně po celý eneolit, přítomnost měděné industrie zde proto nemůže být žádným překvapením. První nálezy měděné industrie jsou ve studovaném regionu s jedinou výjimkou (Osík) spojené až s rozšířením detektorů kovů².

Nálezy měděných seker z českomoravského pomezí

Jak bylo uvedeno výše, dosavadní publikovaný nálezný fond čtyř plochých seker se nově rozrostl o tři nové nástroje, ve všech případech jde opět o ploché sekery. Jedna z nich pochází z východních Čech (Litomyšl), další dvě (Křenov, Pacov u Moravské Třebové) rozšiřují počet těchto nástrojů z okolí severní části Malé Hané. Všechny nově prezentované artefakty jsou majetkem Pardubického kraje uložené v Regionálním muzeu v Litomyšli. Pro lepší orientaci je níže uveden soupis všech sedmi plochých měděných seker z českomoravského pomezí z okresů Svitavy a Ústí nad Orlicí.

Česká část českomoravského pomezí

1. Chotovice – „Na Vrších“ (okr. Svitavy)

Sekeru objevil při průzkumu orané plochy dne 13. 10. 2013 Pavel Halouska s pomocí detektoru kovů (obr. 2: 1; *Vích/Šída 2014*, 333).

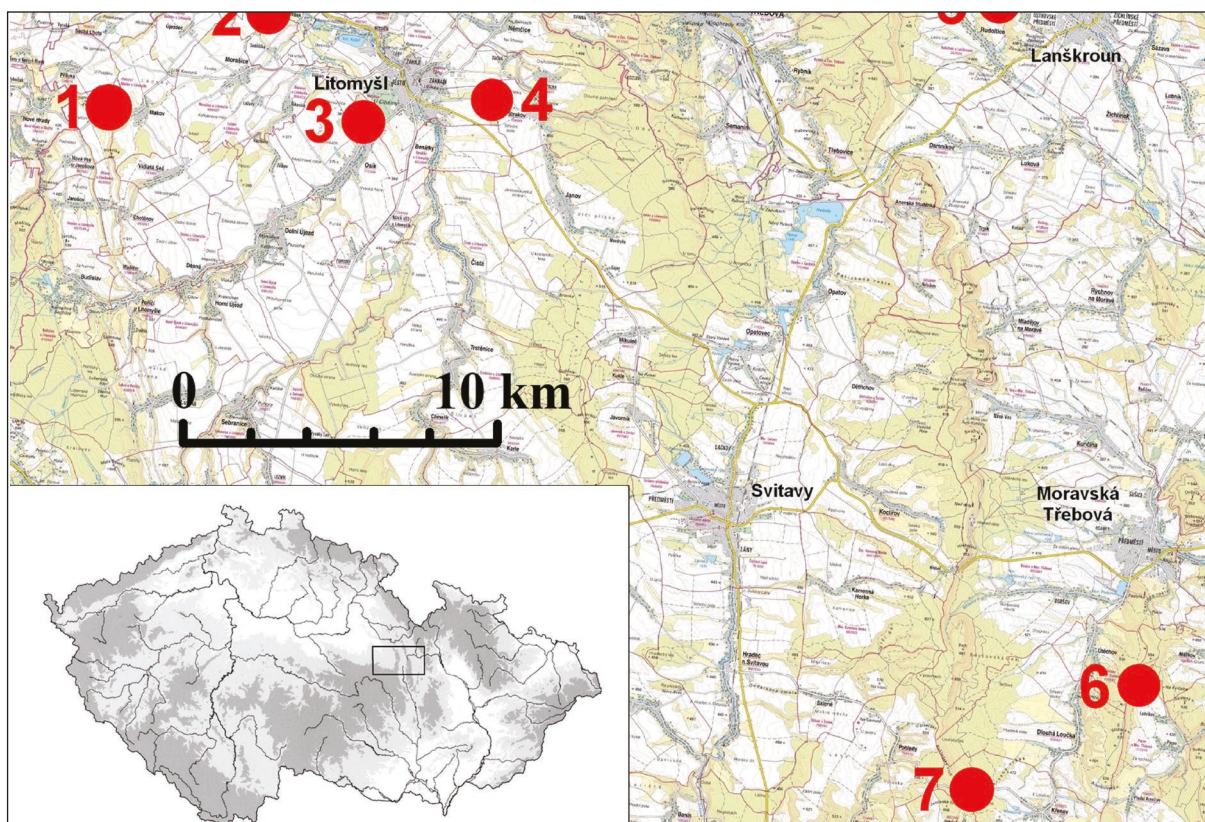
– plochá sekera typu Rödigen, 122x30x19 mm, E 0584564, N 5523113³.

2. Litomyšl – Černá hora (okr. Svitavy)

Nálezce Radek Smolen objevil sekery 6. 5. 2018 s pomocí detektoru kovů ve sterilním jílovitém podloží (ověřeno archeologem) v hloubce 20 cm v zalesněném terénu s křovinným podrostem (obr. 1: 1; 2: 2, nepublikováno).

² V literatuře se sice objevil nálezný eneolitický měděný nástroj z Cerekvice nad Loučnou (Novotná 1955, 516), který pronikl i do další literatury (Tichý 1999, tab. 3), jde však zjevně o omyl (k tomu Dobeš 2013, 31, 32).

³ Souřadnice jsou uváděny v UTM.

Obr. 3. Výřez mapy z českomoravského pomezí s vynesnými nálezy seker. 1 Chotovice, 2 Nová Sídla, 3 Osík, 4 Litomyšl, 5 Rudoltice u Lansškrouna, 6 Pacov u Moravské Třebové, 7 Křenov.

Abb. 3. Kartenausschnitt des böhmisch-mährischen Grenzstrichs mit eingetragenen Beilfinden. 1 Chotovice, 2 Nová Sídla, 3 Osík, 4 Litomyšl, 5 Rudoltice u Lansškrouna, 6 Pacov u Moravské Třebové, 7 Křenov.

– plochá sekera typu Jordanów, 133 x 36 x 22 mm, E 0596790, N 5524869.

3. Nová Sídla – „Chlum“ (okr. Svitavy)
Artefakt objevil 3. 8. 2009 s pomocí detektoru kovů Pavel Halouska v hloubce 15-20 cm ve sterilním podloží promíseném křemennými valouny (ověřeno archeologem; Halouska/Vích 2011; Dobeš 2013, 34).

– plochá sekera typu Rudimov, 80x27x6 mm, E 0589255, N 5526739.

4. Osík (okr. Svitavy)
Artefakt našla matka p. Jaroslava Lázničky z Osíku při práci v sadu u osady Lazaret někdy v 80. letech 20. století, do muzea v Litomyšli byl nález předán 28. 6. 2006 (Vích 2007; Dobeš 2013, 34).

– plochá sekera typu Osík, 141x49x20 mm, někde v širším okolí bodu E 0592818, N 5523720.

5. Rudoltice (okr. Ústí nad Orlicí)
Dne 27. 9. 2009 našel František Pácl s pomocí detektoru kovů měděnou sekera v hloubce 20 cm v terasovitě upraveném zalesněném terénu (Vích 2010; Dobeš 2013, 36).

– plochá sekera typu Jordanów, 114x38x18 mm, E 0612746, N 5530276.

Moravská část českomoravského pomezí

1. Křenov – směr na Pohledy (okr. Svitavy)
Nástroj našla s pomocí detektoru kovů v lese paní Monika Beránková dne 20. 12. 2018 v hloubce 25 cm (obr. 1: 2; 2: 4, nepublikováno).
– plochá sekera typu Rudimov, 54 x 30 x 6 mm, E 0615248.350, N 5504785.642.

2. Pacov u Moravské Třebové – severozápadně od Ludvíkova (okr. Svitavy)
Sekeru našli Martin Malý a Radek Skácel při průzkumu zalesněného terénu v okolí svazku

úvozových cest v rámci projektu NAKI „Moravské křižovatky“ dne 18. 6. 2016. Nástroj se nacházel v hloubce 25 cm ve sterilním podloží (obr. 1: 3; 2: 3, nepublikováno).

– plochá sekerka typu Pölshals, 103x53x16, E 0620040, N 5508843.

Vyhodnocení nálezů a jejich umístění v krajině

Měděnou industrií z našeho území se zabýval M. Dobeš (1989, Dobeš 2013). Ten dělí ploché sekery do tří skupin, přičemž první skupina navazuje na kamenné předlohy s výrazným nepochybně délkou a šířkou, druhá skupina je co do poměru délky a šířky mnohem vyváženější a dosahuje výrazně menší tloušťky a konečně třetí skupina je v příčném průřezu šestiboká (Dobeš 2013, 30).

V rámci zájmového území pět seker pochází z české části a dvě z části moravské. K první skupině dlouhých štíhlých a vysokých seker se hlásí čtyři exempláře. Sekera z Litomyšle – Černé hory (obr. 1: 1; 2: 2) nese lehce rozšířené vějířovité ostří, nápadně dlouhé a vysoké tělo ukončené úzkým týlem s délkošířkovým indexem 3,7. Všechny tyto znaky ji řadí k typu Jordanów, stejně jako sekeru z Rudoltic. Sekery typu Jordanów se pojí s lengyelským kulturním okruhem a jsou datovány do jordanovské kultury s možným přežíváním do postjordanovského období (Dobeš 2013, 39, 40).

Sekera z Chotovic (obr. 2: 1) se vyznačuje mírně konkávně se sbíhajícími bočnicemi probíhajícími od oblého břitu k plochému, ještě poměrně širokému týlu. V příčném řezu se vyznačuje rovnými bočnicemi s mírně konkávními stěnami. Uvedené znaky ji řadí k typu Rödigen⁴ s datací do časného eneolitu, spíše pak jeho mladšího úseku (Dobeš 2013, 39).

Sekera z Osíka se stala eponymní pro masivní ploché sekery, pro které je typický výrazně trapezovitý tvar, relativně stále ještě široký

týl a pravouhlý příčný průřez. Všechny známé exempláře tohoto typu představují ojedinělé nálezy, vzhledem ke své morfologii nejspíše souvisí s jordanovskou kulturou (Dobeš 2013, 38).

Druhé skupině náleží tři exempláře. Sekera z Pacova (obr. 1: 3; 2: 3) se díky sbíhavému podélnému řezu jak směrem k týlu, tak směrem k ostří a celkovému tvaru se sbíhajícími se boky nejvíce blíží sekerám typu Pölshals s výskytem ve středním eneolitu a snad i později (Dobeš 2013, 41).

K sekerám typu Rudimov se hlásí subtilní nástroj z Nových Sidel u Litomyšle a nověji další nález sekery s oblými hranami, nízkým tělem a mírně trapezovitým tvarem z Křenova na Svitavsku (obr. 1: 2; 2: 4). Chronologicky náleží ke střednímu eneolitu opět s možným mladším přežíváním (Dobeš 2013, 41).

Všech sedm nálezů z českomoravského pomezí včetně třech nových dosud nepublikovaných představují příznačně ojedinělé nálezy mimo archeologický kontext stranou tradiční sídelní oblasti, pouze sekerka z Nových Sidel se našla v širším zázemí eneolitického sídliště (obr. 3). Sekery z Pacova a Křenova pochází z okolí zaniklých cest projevujících se jako zahloubené úvozy. Zatímco úvozům v lese severozápadně od Ludvíkova v k. ú. Pácov zatím nebyla kromě orientačního průzkumu věnována zevrubnější pozornost (kromě prezentované sekery se zde podařilo při jednorázovém orientačním detektorovém průzkumu najít pouze několik železných artefaktů vesměs vrcholně středověkého stáří) a komunikační význam tohoto prostoru zatím zůstává otevřený, v případě Křenova se zjevně jedná o dlouhodobě komunikačně mimořádně frekventované místo, umožňující překonání výrazného terénního zlomu. Celkem odsud pochází několik stovek artefaktů (mimo zlomků podkov), z nichž některé již byly publikovány (tzv. Kronenhalsring; Vích 2017, 658), výjimečnost některých artefaktů nemajících jinde na našem území období dokonce dovoluje uvažovat, že zde docházelo k záměrnému ukládání předmětů do země, ať již v podobě

⁴ Proti přiřazení k typu Stollhof v prvotní publikaci hovoří úzký týl a mírně konkávní stěny v příčném průřezu. V případě typu Stollhof by týl byl širší a příčný řez obdélný až trapezovitý.

mono- či polydepozit (nálezy mečů a jejich částí; *Vích/Biborski/Biborski/Jílek/Stěpiňski/Martínek 2018*). S průběhem komunikace ale může souviset i zmiňovaná sekera z Nových Sídel. V terénu se sice nedochovaly pozůstatky úvozů, nálezné spektrum artefaktů z dlouhého časového úseku od pravěku až po novověk však takovéto interpretaci plně odpovídá (*Vích/Žákovský 2012*). U zbývajících nástrojů z Litomyšle, Osíku a Chotovic se možnost vazby na komunikace jeví jako nepravděpodobná, u sekery z Rudoltic nalezené v terasovitě upraveném terénu není pochyb o jejím sekundárním přemístění.

Závěr

Pramennou základnu eneolitických měděných artefaktů na pomezí východních Čech a severozápadní Moravy dnes tvoří sedm (respektive

devět, když započítáme i nedávno publikované nálezy z Boskovicka) plochých měděných seker datovaných do časného – starého a středního eneolitu, což v zásadě koresponduje se stavem poznání tohoto období v zájmovém území. Stejně jako v jiných případech, i zde jde o ojedinělé nálezy postrádající archeologický kontext. Minimálně ve dvou (Křenov, Nová Sídla) popř. ve třech (Pacov) případech došlo k nálezům v prostoru, kudy v minulosti probíhala komunikace, i když takovéto využívání daných míst již pro eneolit pochopitelně prokázat nelze. Vyšší frekvence měděné industrie v zájmovém území však spíše než reálný odraz událostí v eneolitu (alespoň podle dnešního stavu poznatků) odráží snahu zdejších sbírkotvorných organizací po zachytávání náhodných metalických artefaktů účinných s pomocí detektorů kovů a jejich ukládání v muzejních sbírkách.

Literatura

- Demek/Mackovčín 2006* – J. Demek/P. Mackovčín: Hory a nížiny. Zeměpisný lexikon ČR. Brno 2006.
- Dobeš 1989* – M. Dobeš: Zu den äneolithischen Kupferflachbeilen in Mähren, Böhmen, Polen und in der DDR, *Præhistorica XV-XVI. Das Äneolithikum und die früheste Bronzezeit (C14 3000-2000 b.c.) in Mitteleuropa: kulturelle und chronologische Beziehungen. Acta des XIV Internationalen Symposiums Prag – Liblice 20.-24.10.1986.* Praha 1989.
- Dobeš 2013* – M. Dobeš: Měď v eneolitických Čechách. *Disertationes Archaeologicae Brunenses/Pragensesque 16.* Praha 2013.
- Dobeš et al. 2019* – M. Dobeš/M. Fikrle/A. Drechsler/K. Faltýnek/P. Fojtík/J. Halama/Z. Jarůšková/M. Kalábek/J. Langová/Z. Schenk/S. Španihel/J. Peška: Eneolitická měděná industrie na Moravě. Nové a staronové nálezy ve světle stávajících poznatků o vývoji středoevropské metalurgie. *Památky archeologické 110*, 2019, 5–58.
- Halouska/Vích 2011* – P. Halouska/D. Vích: Nález měděné eneolitické sekery z Nových Sídel, okr. Svitavy. *Archeologie ve středních Čechách 15/2*, 2011, 767–769.
- Kalferst/Prostředník 1998* – J. Kalferst/J. Prostředník: Nové nálezy bošácké skupiny ve východních Čechách. *Archeologické rozhledy 50*, 1998, 586–599.
- Kejval/Mareček/Němcová/Žďárová 2014* – P. Kejval/J. Mareček/J. Němcová/T. Žďárová: Nejnovější poznatky k osídlení katastru Litomyšle v pravěku. *Pomezí Čech, Moravy a Slezska 15*, 2014, 75–84.
- Mackerle 1948* – J. Mackerle: *Pravěk Malé Hané. Jevíčko 1948.*
- Mackerle 1957* – J. Mackerle: Stará sídelní oblast severozápadní Moravy. In: J. Böhm (ed.): *Soupis pravěkých památek. II. Politické okresy: Svitavy, Moravská Třebnová, Boskovice a regionálně závislé okolí.* Nepubl. rkp. uložen v archivu Archeologického ústavu AV ČR v Brně, sign. A 811.
- Malach/Štrof 2015* – R. Malach/A. Štrof: Eneolitické depozitum z Vanovic. *Pravěk Nová řada 23*, 2015, 17–34.
- Novotná 1955* – M. Novotná: *Medené nástroje*

- v Čechách a na Morave. Archeologické rozhledy 7/4, 1955, 503, 504, 510–517.
- Skutil 1947/48* – J. Skutil: Z nejdávnější minulosti Litomyšlska a Poličska, Od Trstenické stezky 23, 1947/48, 14–16, 38–48, 58–62, 75–80.
- Štrof 1994* – A. Štrof: Eneolitické osídlení Hradiska u Svitávky. *Pravěk Nová řada* 2/1992, 1994, 159–181.
- Tichý 1999* – R. Tichý: Nový nález měděné sekerky ve Střezeticích. *Zpravodaj muzea v Hradci Králové* 25, 1999, 83–87.
- Tomášek 2007* – M. Tomášek: Půdy České republiky. Praha 2007.
- Vích 2002a* – D. Vích: Eneolitické nálezy na českomoravském pomezí. *Pravěk Nová řada* 11/2001, 2002, 61–89.
- Vích 2002b* – D. Vích: Neolitické osídlení Litomyšlska a Vysokomýtska. *Pomezí Čech a Moravy* 5, 2002, 7–78.
- Vích 2007* – D. Vích: Nález eneolitické měděné sekerky na Litomyšlsku. *Zpravodaj muzea v Hradci Králové* 33, 2007, 64–68.
- Vích 2010* – D. Vích: Nález měděné eneolitické sekerky na Lanškrounsku. *Archeologie ve středních Čechách* 14, 2010, 53–61.
- Vích 2012* – D. Vích: Neolitické a eneolitické osídlení severní části Boskovické brázdy. *Archeologie ve středních Čechách* 16, 2012, 29–126.
- Vích 2017* – D. Vích: Doba laténská v severní části Boskovické brázdy ve světle drobných kovových nálezů. *Archeologické rozhledy* 69, 2017, 629–671.
- Vích/Biborski/Biborski/Jílek/Stěpiňski/Martínek 2018* – D. Vích/M. J. Biborski/M. R. Biborski/J. Jílek/J. Stěpiňski/J. Martínek: Nálezy mečů protohistorického období z Křenova na Svitavsku. *Archeologické rozhledy* 70, 2018, 526–553.
- Vích/Soukup 2008* – D. Vích/M. B. Soukup: Doklad staroeneolitického sídliště ve Vysokém Mýtě-Průhonech (okr. Ústí nad Orlicí). *Archeologie ve středních Čechách* 12, 2008, 107–112.
- Vích/Šída 2014* – D. Vích/P. Šída 2014: Časné eneolitické sídliště v Cerekvici nad Loučnou. *Archeologie východních Čech – Supplementum 1, Sborník k počtě Jiřího Kalfersta*, Hradec Králové, 2014, 323–334.
- Vích/Žákovský 2012* – D. Vích/P. Žákovský: Soubor kovových předmětů z dosud neznámé lokality na Litomyšlsku. *Archeologické rozhledy* 64, 2012, 89–128.

ÄNEOLITHISCHE KUPFERBEILE VON DER SCHEIDE OSTBÖHMENS UND NORDWESTMÄHRENS

DAVID VÍCH

Die jüngst publizierten Verzeichnisse der Kupferindustrie aus Böhmen (*Dobeš 2013*) und der schweren Kupferindustrie aus Mähren (*Dobeš et al. 2019*) ergänzen weitere Funde von Flachbeilen aus Kupfer von der Scheide Ostböhmens und Nordwestmährens.

Das Wissen über das Äneolithikum im Interessensgebiet basiert vor allem an den Ergebnissen der Oberflächenbegehungen (*Vích 2002b*; *Vích 2012*) und werden in den letzten Jahren durch Erkenntnisse von archäologischen Ret-

tungsgrabungen ergänzt. Nach diesen begegnen wir die Anwesenheit des Menschen vor allem im frühen (Lengyel Kultur, bzw. Kultur mit bemalter Keramik und Jordanov-Kultur) und älteren Äneolithikum (Trichterbecherkultur). Belegt ist auch das mittlere Äneolithikum, welches allerdings in den Lesefunden schwer erkennbar ist. Markanter tritt in den Quellen das Spätäneolithikum auf das durch die Glockenbecherkultur repräsentiert wird. Die ersten Funde äneolitischer Kupferindustrie an der böhmisch-mährischen

Scheide hängen aber erst mit dem Aufschwung der Metalldetektoren zusammen. Wenn wir die südlichen Teile der Malá Haná weglassen, disponieren wir heute vom mährischen Teil mit zwei Flachbeilen (Křenov, Pacov bei Moravská Třebová) und vom böhmischen Teil mit fünf Flachbeilen (Chotovice, Litomyšl, Nová Sídla, Osík, Rudoltice), die schon teilweise publiziert wurden.

Je zwei Beile (Litomyšl, Rudoltice) gehören zum Typus Jordanów und Rudimov (Křenov, Nová Sídla, die typologische Bestimmung und Datierung durchlief nach *Dobeš 2013*), je eines gehört zu den Typen Rödigen (Chotovice), Osík (Osík, eponyme Fundstelle) und Pölshals (Pacov bei Moravská Třebová). Die Beile des Typs Jordanow, Osík und Rödigen sind (eher) in den jüngeren Abschnitt des Frühäneolithikums datiert, die Beile der Typen Pölshals und Rudimov dann ins mittlere Äneolithikum mit möglichen späteren Weiterleben.

Alle sieben Funde von der böhmisch-mährischen Scheide, die drei neuen bisher unpublizierten Funde mit eingeschlossen, stellen charakteristische Einzelfunde außerhalb vom archäologischen Kontext neben dem traditionellen Siedlungsgebiet, nur der Beil von Nové Sídla befindet sich im breiteten Vorland der äneolithischen Siedlung. Die Beile aus Pacov und Křenov stammen von der Umgebung der untergegangenen Wege die sich als vertiefte Hohlwege auszeichnen. Während den Hohlwegen im Wald nordwestlich von Ludvíkov im Katastergebiet von Pácov außer der Orientierungsbegehung bisher keine Aufmerksamkeit gewidmet wurde und die Kommunikationsbedeutung dieses Raumes bisher offen bleibt, handelt es sich im Fall von Křenov offensichtlich vom Blickpunkt der Kommunikation um einen außerordentlich

frequentierten Platz, wo es möglich war einem markanten Terrainbruch zu überwinden. Gesamt stammen von dort hunderte von Artefakten, die Einzigartigkeit einiger Artefakte die im unseren Gebiet keine Entsprechungen haben erlauben sogar darüber nachzudenken, dass es hier zu einer absichtlichen Deponierung von Gegenständen kam, ob schon in Form von Mono- oder Polydeponierungen. Mit dem Verlauf der Kommunikation könnte aber auch das erwähnte Beil von Nové Sídla zusammenhängen. Im Gelände blieben zwar die Relikte von Hohlwegen nicht erhalten, das Fundspektrum von Artefakten von einem langen Zeitabschnitt von der Urzeit bis zur Neuzeit entspricht aber völlig einer solchen Interpretation. Bei den restlichen Werkzeugen, den Beilen aus Litomyšl, Osík und Chotovice erscheint die Möglichkeit der Bindung an Kommunikationen als unwahrscheinlich, beim Beil aus Rudoltice das im terrassenförmig zubereiteten Terrain gefunden wurde besteht kein Zweifel von ihrer sekundären Versetzung. Die Funde von Kupferindustrie vom Raum der Scheide Nordostmährens und Ostböhmens korrespondieren im Prinzip mit dem bisherigen Forschungsstand dieser Zeit im Interessensgebiet. Ob mindesten einige der äneolithischer Kupferartefakte mit der angenommenen Kommunikation zusammenhängen, die durch diese Region führt, können wir nicht beweisen, es erscheint aber sehr gut möglich zu sein. Die höhere Frequenz der Kupferindustrie im Interessengebiet widerspiegelt eher als einen realen Reflex der Begebenheiten die Bemühung der hiesigen Sammlungsorganisationen die zufälligen metallischen Artefakte, die durch Metalldetektoren gewonnen wurden, zu registrieren und diese in Museumssammlungen zu deponieren.

PhDr. David Vích
Regionální muzeum ve Vysokém Mýtě
Šemberova 25, 566 01 Vysoké Mýto
dvich@centrum.cz